

37. Проекті закону України “Про нормативно-правові акти”, внесений народним депутатом України К. М. Ляпіною (реєстр. № 7409-1 від 15 грудня 2010 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=39235.
38. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України “Про нормативно-правові акти”, внесений народним депутатом України Ляпіною К.М. (реєстр. № 7409-1 від 15 грудня 2010 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=39235.
39. Інтернет в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.
40. Романенко О. Л. Сучасний стан інформаційного простору в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=247>.

Берназюк Я. О. Конституционные основы процесса подготовки актов Президента Украины: рассмотрение, принятие и вступление в силу.

Автором осуществлено исследование порядка рассмотрения, принятия и вступления в силу актов Президента Украины, по результатам которого выделены самостоятельные этапы рассмотрения проектов актов главы государства, а также особенности прохождения этим документам таких стадий как принятие и вступление в силу.

Ключевые слова: *стадии принятия актов Президента Украины, подписание проектов актов главы государства, порядок вступления акта в силу.*

Bernazyuk Ya. O. Planning and forecasting in preparation stage of the President of Ukraine.

The author of the research agenda review, adoption and entry into force of the President of Ukraine, the results of which allocated separate stages of consideration of draft acts of the President, and features of the passage of these documents such as the stages of adoption and entry into force.

Keywords: *stages of adoption of the President of Ukraine signed draft acts of the President, effective date of regulations.*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НАУКИ

Можайкіна О. С.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ НЕФОРМАЛЬНИХ ПІДЛІКОВИХ КРИМІНОГЕННИХ ГРУП НА ДЕСОЦІАЛІЗАЦІЮ НЕПОВНОЛІТНІХ

У цій статті розглянуто основні шляхи і фактори, які обумовлюють криміналізацію асоціальних підліткових груп, у складі яких вчиняється більша частина злочинів неповнолітніх. Визначено основні типи стихійних неформальних груп підлітків.

Ключові слова: *неповнолітні, десоціалізація особистості, неформальні групи, підліткова злочинність*

Неформальні підліткові групи не є унікальним і новим феноменом, однак їх дослідження стає особливо актуальним у наш час, коли в умовах системної кризи трансформується система цінностей, змінюється роль та ієрархія традиційних і

альтернативних інститутів соціалізації. Підліткам пропонується засвоєння тих цінностей, які в сучасних умовах виявляються застарілими і несуть в собі досвід минулих поколінь. Сучасні умови життя, в якому вже формуються інші соціальні регулятори, вимагають від підлітків конструювання і засвоєння нових цінностей, які дозволять ефективніше адаптуватися до соціокультурного середовища, що вже змінилося. В цих умовах змінюються функції освіти, виникає значимість засобів масової інформації, однолітків і друзів у даному процесі.

Сучасна розгалуженість неформальних підліткових груп є соціально обумовленою. Такі групи, з одного боку, є відображенням складної ситуації в сучасній Україні, з іншого боку, тих змін, які відбуваються в середовищі найближчого оточення.

Актуальність кримінологічного аналізу неформальних підліткових груп обумовлена протиріччями в уявленнях про їх оцінку в сучасній Україні. В більшості випадків неформальні підліткові групи розглядаються як руйнівне явище, яке спричиняє багато негативних наслідків. Не враховується момент, що коли підлітки дорослішають, внутрішньогрупові норми і цінності перестають бути значимими.

Сучасне вивчення питання актуалізує необхідність інтегративного, узагальнюючого дослідження на основі теоретичного і прикладного знання, а також вироблення моделі оптимальної соціокультурної стратегії суспільства по відношенню до неформальних підліткових груп.

Сім'я та школа здійснюють опосередкований десоціалізуючий вплив, в результаті якого підлітки перестають засвоювати моральні цінності, які культивуються основними інститутами соціалізації, і орієнтуються перш за все на норми і цінності неформальних криміногенних груп. Таким чином, ці групи відіграють в кінцевому результаті основну роль у формуванні особистості неповнолітніх правопорушників, виступаючи у якості їхніх референтних груп і середою спілкування. Звідси не випадково, що більша частина злочинів вчиняється неповнолітніми саме в групах. Зокрема, як зазначає К. Е. Ігошев, "близько 75% із загальної кількості неповнолітніх, які вивчалися, вчинили злочини у складі груп. Частіше групою вчиняються такі злочини, як грабежі, розбійні напади, крадіжки, хуліганство (від 80 до 90%). При цьому у складі найбільш стійких і тривало існуючих груп вчиняються корисливі злочини, а також злочини у вигляді суспільно небезпечних дій. В цілому ж не буде перебільшенням сказати: злочинність неповнолітніх – групова злочинність" [1, с. 55].

Варто зауважити, що факт формування груп підлітків та юнаків – процес закономірний. Для підлітка характерним є підвищена потреба у спілкуванні з однолітками, до думки однолітків підлітки схильні прислухатися більше, ніж до думки дорослих, батьків та вчителів. Це підвищене прагнення до спілкування пояснюється віковими закономірностями психічного розвитку у підлітковому віці, основним психологічним новоутворенням якого є самосвідомість, яка формується у спілкуванні, у взаємодії з подібними до себе. Отже, небезпеку має не в загальному підліткове спілкування і неформальні підліткові групи, а лише ті, в яких відбувається криміналізація неповнолітніх. Аби з'ясувати, що це за групи, потрібно більш детально зупинитися на характеристиці неформальних підліткових груп.

На думку одного з провідних дослідників підліткового неформального

спілкування І. С. Полонського, близько 85% підлітків та юнаків проходять через стихійне групове спілкування. При цьому автор вважає, що організований шкільний колектив і стихійне спілкування підлітків різняться за низкою ознак. Стихійна група схильна до самоізоляції, крайньому відособленню від дорослих, перш за все від батьків і школи. В таких групах виникає внутрішньогрупова мораль, яка у спотвореному вигляді уявляє “дорослі” норми і цінності, такі бажані підлітками.

За характером соціальної спрямованості І. С. Полонський ділить стихійні групи на три типи:

1) просоціальні або соціально позитивні;

2) асоціальні, які стоять осторонь від основних соціальних проблем, закриті в системі внутрішньогрупових цінностей;

3) антисоціальні – соціально негативні групи. [2, с. 54]

Серед просоціальних груп особливо слід виділити самодіяльні неформальні групи молоді, які несуть соціально значущу конструктивно-перетворюючу основу, мають свою мету, завдання, програму дій. Це можуть бути екологічні, культурологічні, суспільно-політичні, історичні, археологічні, спортивні та інші програми, які об'єднують юних однодумців.

Як зазначають окремі дослідники [3, с. 75], “поживним середовищем” для кримінальних підліткових груп є зовсім не самодіяльний рух неформальної молоді, а проміжні групи вільного часу (“фанати”, “рокери”, “металісти”, “брейкери” тощо), які формуються на основі спільних естетичних смаків, прихильності до окремих музичних течій, музичних, спортивних кумирів, модних танців, екстравагантної моди тощо. Причиною виникнення таких закритих групових об'єднань нерідко є надмірна регламентація, бюрократизація школи, установ культури, мистецтва, відсутність підлітково-юнацьких центрів дозвілля і об'єднань за інтересами, заборонне відношення до молодіжної моди. Кращим профілактичним і виховним засобом попередження переходу таких об'єднань в асоціальні та антисоціальні групи є “легалізація” захоплення молоді, надання можливості вільного вибору дозвілля, можливості реалізовувати свої смаки та інтереси у підлітково-юнацьких клубах, центрах, де діти можуть відчувати себе досить автономно і незалежно.

Особливою групою є неформальні молодіжні об'єднання, де об'єднуючим фактором виступає спосіб життя, власна мораль, духовні цінності, своєрідна субкультура, атрибутика, сленг. Такі об'єднання і групи будуються на запереченні загальноприйнятої моралі, на протиставленні її груповій. Це перш за все хіппі, панки і хайлайфісти. Якщо для хіппі характерною є повна свобода, в тому числі свобода сексуальних відносин, що будується на рівних правах і терпимості, відмові від будь-якої організованості і регламентації, то у панків відносини у співтоваристві будуються за жорстким принципом: допускається і має місце внутрішня ієрархія, ритуал “опущення”, цинічне відношення до дівчат, зневажливе відношення до закону і норм поведінки, зниження цінності власного життя.

Хайлайфісти, які пропагують “красиве життя”, витончені манери, розкішний спосіб життя, влаштований побут, зв'язки, кар'єрні спрямування, також протиставляють свою групову субкультуру оточуючим їм людям, яких вони відносять до другого сорту, намагаючись обмежити свої контакти з “сірим”, “бидлом” [4, с. 110].

Було б неправильно у кожній, навіть самій екстравагантній молодіжній групі бачити потенційних злочинців, до яких слід застосовувати спеціальні профілактичні заходи. Однак слід зазначити, що групова ізолюваність, корпоративність, закритість молодіжних неформальних груп, які не включені в систему широких суспільних відносин, створює передумови для несприятливої динаміки групової соціальної спрямованості, трансформації просоціальних та дозвілевих об'єднань в асоціальні, антисоціальні групи. Таким чином, створення широких можливостей для реалізації різних смакових уподобань у сфері дозвілля, спортивної, музичної, художньої та іншої творчості можна віднести до заходів загальної профілактики можливої криміналізації неформальних груп.

Варто зупинитися на характеристиці асоціальних груп, в яких безпосередньо відбувається криміналізація.

Перш за все в цих групах збираються здебільшого “важкі” підлітки, які знаходяться в ізоляції у своїх шкільних колективах і, крім того, які виховуються в неблагополучних сім'ях. Лідерами цих груп обираються підлітки з егоїстичним спрямуванням. Таким чином, в асоціальних групах за рахунок їх ізолюваності від дорослих і шкільних колективів, власних внутрішньогрупових цінностей і підпорядкування лідеру з егоїстичним спрямуванням виникають суттєві передумови для криміналізації неповнолітніх.

Такі асоціальні групи, в яких ще не вчиняються, але ніби визрівають злочини неповнолітніх, в літературі ще називають криміногенними групами. Так, А. И. Долгова вважає, що “криміногенні групи – це середовище, що формує і стимулює мотивацію антисуспільної поведінки” [5, с. 61].

Члени криміногенних груп, на відміну від злочинних, не мають чіткої орієнтації на вчинення злочинів, норми криміногенних груп, хоч і суперечать офіційним, але все ж таки жорстко не визначають поведінку їх членів як злочинців. Вони, як правило, створюють ситуації конфлікту з соціально позитивними моральними вимогами, рідко – з правовими. Тому члени криміногенних груп більшість правопорушень вчиняють у проблемних, конфліктних ситуаціях. В свою чергу, злочинні групи характеризуються чіткою орієнтацією на злочинну поведінку, для них характерні протиправні норми і підготовлене, організоване вчинення злочину.

Неформальні підліткові групи не є статичними об'єднаннями. Їм притаманна своя групова динаміка, певний розвиток, в результаті якого групи з асоціальною спрямованістю можуть перетворитися в криміногенні або навіть злочинні групи.

И. П. Башкатов пропонує, виходячи з характеру спільної діяльності, яка, як відомо, визначає, опосередковує відносини в групі, виділяти три рівні розвитку криміногенних груп [6, с. 17]:

1) передкримінальні або асоціальні групи підлітків з орієнтацією на антисуспільну діяльність. Це стихійні неформальні групи за місцем проживання. Для них характерним є пuste проведення часу, ситуативна соціально несхвалювальна поведінка: гра в азартні ігри, пияцтво, незначні правопорушення тощо. Члени групи у повному складі правопорушення не вчиняють, оскільки для цього у них ще недостатньо організованості і згуртованості, хоча окремі правопорушення вже можуть бути вчинені. Основною діяльністю таких груп є спілкування на основі беззмістовного

проведення часу;

2) нестійкі або криміногенні групи характеризуються злочинним спрямуванням групових ціннісних орієнтацій. Пияцтво, розпуста, користолюбство, прагнення до легкого життя стають в цих групах нормою. Від незначних правопорушень, за які передбачено кримінальну відповідальність, члени груп переходять до більш суспільно небезпечних вчинків. Однак заздалегідь підготовленої і організованої злочинної діяльності в цих групах поки що не існує, але вже спостерігається схильність до вчинення злочинів окремими її членами;

3) стійкі кримінальні або злочинні групи. Це стійкі об'єднання підлітків, які сформувалися для спільного вчинення певних злочинів. Частіше за все це крадіжки, грабежі, розбійні напади, хуліганство, насильницькі злочини тощо. У них спостерігається вже чітка організаційна структура. Виділяється "керівний центр" – лідер, ті, яким віддається перевага, виконавці. В групах існує система неписаних законів, норм і цінностей, які ретельно приховуються від оточуючих. Недотримання або порушення цих законів призводить до розпаду групи, тому порушників переслідують і карають. В групах є чітка залежність членів один від одного, основу якої складає кругова порука. Тому кількісний склад таких груп майже постійний. План злочинів розробляється і затверджується заздалегідь, розподіляються ролі, плануються терміни проведення "злочинних" операцій.

Таким чином, як свідчать різні дослідження, неформальні підліткові групи, які виникають стихійно, істотно відрізняються ступенем своєї криміналізації, що в свою чергу потрібно враховувати в профілактичній і попереджувальній діяльності. Крім того, такі групи доволі динамічні за своєю внутрішньою структурою, мають свої закономірності розвитку і криміналізації, знання і розуміння яких потрібні для успішної профілактики групової злочинності неповнолітніх.

В злочинних групах неповнолітніх в першу чергу привертає увагу той факт, що частіше вони створювалися не для злочинної діяльності, а випадково, для спільного проведення часу. Але навіть спеціально організовані групи більшість злочинів вчиняли без попередньої підготовки [7, с. 67]. Така неорганізованість, ситуативність у вчиненні злочинів, яка характеризує значну частину криміногенних підліткових груп, примушує уважно розібратися в тих соціально-психологічних механізмах, які ніби стихійно призводять їх до злочинної діяльності.

Одним з шляхів криміналізації підліткових груп є вплив дорослих і досвідчених злочинців, які виступають організаторами злочинної діяльності груп з асоціальним спрямуванням. Передумовами є вузькокорпоративна закритість, ізольованість асоціальних груп від впливу дорослих, батьків, вчителів, втрата зв'язку з колективами за місцем роботи, навчання тощо.

Однак такий шлях криміналізації проходить менша частина асоціальних підліткових груп, більша ж частина криміналізується, "дозріває" до злочинної діяльності без наявного безпосереднього впливу дорослих злочинців, внаслідок внутрішніх соціально-психологічних механізмів і закономірностей, які визначають їх кримінологічний розвиток.

Ізольованості від зовнішнього світу і внутрішньогруповій інтеграції сприяють групові моральні норми і цінності, які розповсюджуються лише на членів групи.

Вірність у дружбі розуміється як кругова порука, сміливість – як готовність до хуліганських вчинків, чесність – як здатність не підводити своїх товаришів. Це основні якості, які складають внутрішньогруповий кодекс честі, порушення якого доволі суворо карається.

Варто зазначити, що для кожної вікової стадії соціалізації притаманні свої провідні інститути, механізми і способи. Для підлітків провідним механізмом соціалізації є референтна група, способом соціалізації – референтно-значима діяльність, тобто діяльність, на основі якої в умовах референтної групи однолітків відбувається самоутвердження підлітків. У свою чергу, референтною групою, як і референтно-значимою діяльністю, для підлітка стає те переважне середовище спілкування, де у нього виникає можливість самостверджуватися, завойовувати серед однолітків високий авторитет.

Втративши зв'язок з позитивно орієнтованим колективом, який формується на основі значимої діяльності, підліток намагається реалізувати свою потребу у самостверженні в умовах пустого проведення часу в асоціальних формах поведінки, хуліганських вчинках, в неприродній сміливості і зневаги до заборон дорослих, норм моралі, права. Така асоціальна активність стає референтно-значимою діяльністю підлітка, яка суттєво впливає на формування його особистості, а також визначає міжособистісні відносини і внутрішньогрупові нормативні регулятори в підліткових групах. Стає очевидним, що криміналізація асоціальних підліткових груп може проходити самостійно, без впливу з боку дорослих злочинців, за рахунок несприятливих, спотворених умов функціонування, внутрішніх соціально-психологічних механізмів і закономірностей, які притаманні процесу соціалізації підлітка.

Дія внутрішніх соціально-психологічних механізмів криміналізації істотно посилюється алкоголізацією неповнолітніх, що призводить до зняття соціального контролю, виключенню усвідомлених поведінкових регуляторів. Крім того, із залученням неповнолітніх до вживання алкоголю виникає додатковий мотив злочинних дій, який полягає в пошуках засобів для придбання спиртних напоїв. Таким чином, залучення до вживання алкоголю суттєво підвищує криміногенну небезпеку підліткових груп [7, с. 29].

Очевидно, що серед інших профілактично-виховних заходів боротьбі з алкоголізацією неповнолітніх та їх батьків варто відвести важливе місце в попередженні злочинності неповнолітніх.

Перенесення зусиль державних структур, громадських організацій, правоохоронних органів із заборонних заходів на соціально-оздоровчі – важлива умова боротьби з алкоголізацією населення та викорінення п'яної злочинності, в тому числі в молодіжному і підлітковому середовищі.

Таким чином, ми розглянули основні шляхи і фактори, які обумовлюють криміналізацію асоціальних підліткових груп, у складі яких вчиняється більша частина злочинів неповнолітніх. Нейтралізація десоціалізуючого впливу криміногенних груп, своєчасне їх виявлення і припинення групової злочинності – одне з важливих завдань у вирішенні проблеми попередження злочинності неповнолітніх.

Використані джерела:

1. *Игошев К. Е.* Преступность и ответственность несовершеннолетних: Социально-психологический очерк. – Свердловск : Средне-Уральск. кн. изд-во, 1973. – 160 с.
2. *Полонский И. С.* Внешкольное общение как фактор формирования личности подростков и юношей // Прикладные проблемы социальной психологии. – М. : Наука, 1983. – С. 52-69.
3. *Михайлова Е. Н.* Неформальное молодежное движение: Динамика развития // Сов. педагогика. – 1990. – № 7. – С. 74-78.
4. *Запесоцкий А. С., Фаин А. П.* Эта непонятная молодежь. – М. : Профиздат, 1990. – 224 с.
5. *Долгова А. И.* Социально-психологические аспекты преступности несовершеннолетних. – М. : Юрид. лит., 1981. – 159 с.
6. *Баишатов И. П.* Социально-психологические особенности развития криминогенных групп подростков // Психология и профилактика асоциального поведения несовершеннолетних / под ред. С. А. Беличевой. – Тюмень : ТГУ, 1985. – С. 15-26.
7. Борьба с групповыми правонарушениями несовершеннолетних / под ред. И. П. Лановенко. – К. : Наук. думка, 1981.

Можайкина Е. С. Актуальные проблемы влияния неформальных подростковых криминогенных групп на десоциализацию несовершеннолетних

В данной статье рассмотрены основные пути и факторы, обуславливающие криминализацию асоциальных подростковых групп, в составе которых совершается большая часть преступлений несовершеннолетних. Определены основные типы стихийных неформальных подростковых групп.

Ключевые слова: несовершеннолетние, десоциализация личности, неформальные группы, подростковая преступность.

Moghaikina L. Actual problems of the influence of informal teenage criminal groups on desocialization of the underaged

The article deals with the main ways and factors conditioning criminalization of asocial teenage groups which commit most of teenage crimes. The main types of chaotic informal teenage groups are defined.

Keywords: The underaged, personal desocialization, informal groups, teenage crime

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

Чернега В. М.

*Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

**ПОНЯТТЯ ТА ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ
ПРИНЦИПІВ СІМЕЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ**

У праці сформульована авторська дефініція “система принципів сімейного права”. Проаналізовано підходи сучасних учених до формування системи принципів українського сімейного права; висвітлені проблеми співвідношення окремих принципів сімейного права.

Ключові слова: принципи сімейного права, принципи сімейно-правового регулювання, система принципів сімейного права.